

Karácsony András előadásában (Az akarat jogi kifejeződése) kiemelte, hogy a szerző nagyon jól látja a jogpozitivizmus gyenge pontját, mármint azt, hogy kizárja azon kérdéseket, amelyek a jog létrejövetelére, érvényesülésére, megszűnésére kérdeznének rá. A jogpozitivizmus koncepcionális „vakságát” nagyon jól mutatja, hogy Kelsen a genézis vizsgálatának helyébe egyszerűen a hipotetikus alapszabály fogalmát helyezte, mintegy azzal töltve ki az űrt. A könyv a „jogszületés” problematikája mellett egy másik – a jogpozitivizmust szintén meghaladni kívánó – elméleti perspektívát is előtérbe állít, s ez pedig a jog társadalmi céljának vizsgálata. Ebben a megközelítésben két 20. századi jogi gondolkodó életművének alapproblematikája kerül tárgyalásra: Carl Schmitt és Ernst Forsthoff elképzelései a jogról. (Egyetemi tanár, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Jog- és Társadalomelméleti Tanszék)

Stumpf István előadásában (Az állam „visszafoglalása”) abból indult ki, hogy válság idején minden politikai rendszer kivételes felhatalmazást ad a végrehajtó hatalomnak, hiszen a hatályos törvények keretein belül nem lehetséges szembenézni az új és gyorsan változó kihívásokkal. Az amerikai alapító atyák egyike, Alexander Hamilton, aki nagyon félt a központi kormányzat túlzott hatalmától, úgy gondolta, hogy vészhelyzet idején fel kell függeszteni a fékek és ellensúlyok rendszerét. Az alkotmányos demokrácia akkor kerül veszélybe, ha a rendkívüli helyzet elmúltával sem áll helyre a jogállami rend. (Egyetemi tanár, alkotmánybíró, SZTE, DFÁJK, Alkotmányjogi és Politikatudományi Tanszék)

Koi Gyula előadásban (*Service public, Daseinsvorsorge*, fenntarthatósági jog) részletekbe menően kifejtette, hogy a francia Léon Duguit (1859-1929) és a Bordeaux-i Iskola (*école de Bordeaux*) *service public* tanai nélkül az Ernst Forsthoff (1902-1974) nevével egybekötött *Daseinsvorsorge* elmélete sem érthető meg. Mindkét fogalmiság sűrített jelentést, számos leágazást hordoz, a mai közigazgatásban nagy jelentőségű és egyre kiemeltebb helyet elfoglaló közszolgáltatások elvi tételeinek tartalmi elemeit képezik. Tschet Péter könyve, a *Daseinsvorsorge* vonatkozásában, jog- és államelméleti szempontból közelít a közigazgatás-tudományi problematikához, és ezzel hozzájárul a közigazgatási jogdogmatika háttérösszefüggéseinek és aktualitásának a megértéséhez. A *service public* és a *Daseinsvorsorge* elsőre olyan távolabb eső dogmatikai konstrukcióban is érezteti hatását, mint a közigazgatási szerződés. Az előadás – az újweberianus állammodell meghaladva, a jó kormányzás eszméjét érvényben tartva – új elméleti megfogalmazásokra vállalkozik a kialakulás és a formálódás periódusában lévő fenntarthatósági jogra támaszkodva, amelyet O. L. Kuznyecov (1938-) és B. E. Bolsakov (1941-), valamint más szerzők gondolati prizmáján keresztül mutatunk be.” (Tudományos főmunkatárs, vezető kutató, NKE ÁNTK Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék.)

Balogh László Levente előadásában (Kivételes állapot és a döntés pillanata) Techet Péter könyvének Függeléként hozzáfűzött „Kell olvasnunk Carl Schmittet, hogy a rendkívüli állapotot megértsük?” című tanulmányát értelmezte és gondolta tovább. Kiemelte, hogy a Schmitttel való foglalkozás nem a mai kor gondolkodói divatja. A Német Szövetségi Köztársaságban már a háború utáni generáció néhány kiemelkedő alakja közel került Schmitthez és gondolataihoz, de azokat jórészt annak ellentétébe fordította át és a fennálló viszonyok védelmébe állította. Carl Schmitt határozottan liberalizmusellenes gondolkodása tulajdonképpen indirekt módon így járult hozzá liberális pozíciójuk határozott körvonalazásához, megerősítéséhez és védelméhez. Ennek az irányzatnak egyik legkiemelkedőbb képviselője volt Ernst-Wolfgang Böckenförde, aki Schmitt kivételes állapotról szóló megfontolásait értelmezte át egy súlyos politikai válság, az 1977-es „német őszi” kapcsán olyan módon, hogy azok a szabad demokratikus alaprend védelmét szolgálják.

Pongrácz Alex előadásában (A jogi gondolkodás új útja: az állam mint rendsor (Ordnungsreihe) Carl Schmitt felfogásában) amellet érvelt előadásában, hogy az 1930-as évekre az uralkodó eszmék frontján, valamint az államszervezési struktúrákban végbemenő átalakulások és reformok Európa több országában is a jogtudomány új váltókra állításához vezettek. E változások tudományos igényű összegzésével szolgált Carl Schmitt 1934-ben megjelent, *Über die drei Arten des rechtswissenschaftlichen Denkens* című – részben Techet Péter is analizált – írása. Az előadás célja e mű néhány fontosabb, államelméleti szempontból is releváns összefüggésének bemutatása, valamint a jogi gondolkodás Schmitt által kijelölt »új útjának« jogtudományi-jogelméleti szempontból történő aktualizálhatósága melletti érvelés.”

Techet Péter előadásában (Kelsen-, Schmitt-, Forsthoff-kutatások: a német jogtudomány helyzete) először röviden bemutatta a Schmitt-recepció németországi helyzetét, jelezve, hogy a háború utáni német jogtudományt is alapvetően a politikai megközelítésű schmittiánusok és a társadalmi megközelítésű smendiánusok határozták meg, a két „tábor” azonban nem osztható fel a jobb-bal-tengelyen. Techet jelezte, hogy Hans Kelsen eközben viszont – sok tekintetben a mai napig – marginális „szereplő” maradt a németországi jogtudományi vitákban, Kelsen formalista és proceduralista megközelítése ugyanis idegen a német jogtudomány idealista elképzeléseitől. Techet előadása ezen pontján egy provokatív gondolat kísérletre vállalkozott: lehet, hogy Kelsen jogelmélete sokkal „schmittiánusabb”, mint Carl Schmitté. Példaként említette, hogy Kelsen az államot ugyan teljes mértéken a jogrendszerrel azonosította, de ellentétben Schmitttel, aki az államot történeti, ekként időleges jelenségnek tartotta, az államot nem vetette el, hanem egészen a világállam lehetőségéig gondolta tovább. Techet különösen Kelsen decizionizmusát

hangsúlyozta, amely megmutatná azt is, hogy Schmitt vele szemben a konkrét rendgondolat híveként a döntést nem abszolútként, hanem egy rend eszközeként értelmezte. Kelsen decizionizmusa különösen a jogalkalmazás-elméletében jelenik meg: amennyiben a jog a joglépcsőben valamennyi szinten egyszerre születik és alkalmaztatik, a jog minden egyes joglépcsőn egy döntés eredményeként, előre meghatározhatatlanul és szabadon születik. Mivel Kelsen a jogalkalmazást nem egy konkrét rendben, hanem egy formalista érvényességszármaztatási láncolatban ábrázolta, ahol a felső szint az alsó szint döntésének érvényét, de nem tartalmát határozná meg, az egyes döntések válnak a jogélet központi kategóriává. Kelsen elmélete radikálisan mutatja meg Techet szerint, hogy a jogban a döntéshozó (a joglépcső valamennyi szintjén) fel van hatalmazva akár a felső szint keretein kívül is új jogot hozni, a jogalkotás és jogalkalmazás klasszikus elválasztása ekként ideológiai funkció tölt csak be. Techet ezen kívül ismertette még Kelsen kritikáját a normatív (előíró) és dogmatikus jogtudománnyal szemben, amely meghatározná, „keretezná” a jogi döntések tartalmát, holott a jogi döntés esetében Kelsen számára az egyetlen releváns kategória a formális érvényesség, nem a tartalmi helyesség volt. Kelsen ezen elmélete azon mai jogtudományi – akár a liberális emberi jogok, akár a különféle természetjogok irányából érkező – nézetekkel szemben is fontos kritika, amelyek a jog helyességének megítélését a tudományra bíznák és ezzel mind a demokratikus jogszületést, mind a joglépcsőelméletben bizonyított formális érvényességszármaztatást és a jogalkalmazásnak a jogalkotásra való felhatalmazását jogon – és a demokratikus kontrollon – kívüli kritériumoknak vetnék alá, valamint politikai véleményeket tudományos köntösben, ezzel a demokratikus kritika alól kivonva, rejtenének el. Ezzel Kelsen, akinek ezirányú elméleteit ma főleg Genovában és Nanterre-ben (Riccardo Guastini, Michel Troper stb.) gondolják tovább, radikálisabb kritikáját adta az előíró jogtudománynak, mint Schmitt maga.

Kaiser Tamás összefoglalójában kiemelte, hogy a konferencia előadásainak egyik legfontosabb tanulsága, hogy a komplex kérdések leírása és megértése érdekében integrált megközelítésre van szükség, ahol a hagyományos tudományterületek egyre kevésbé értelmezhetők, mert a különböző tudáselemek az egyes elterületek specifikus részterületei között kialakuló diskurzusokban formálódnak. Ebben az összefüggésben a bevett fogalmakat, paradigmákat, narratívákat nem kell kritikátlanul és reflektálatlanul, vetni, ehelyett érdemes azokat reflexív módon újragondolni. Már csak azért is, mert mögöttük mindig meghúzódik az emberi tényező, a humán kreativitás – ahogy a „jog mögötti akarat” is erőteljesen kirajzolódik Techet Péter könyvének alapvetésében. A következő lépést az *Államértelmezések* könyvsorozat folytatása jelenti, amelynek keretében már eddig is számos értékes kötet jelent meg – Pongrácz Alex a nemzetállamok és a globalizáció viszonyrendszeréről, Sashalmi Endre a 15-18. századi oroszországi

hatalom és állam problematikájáról, Szilágyi Péter Herman Heller államelméletéről, a Cs. Kiss Lajos által szerkesztett Carl Schmitt recepcióról, legújabbán pedig Tschet Péter a jog mögötti akaratról – ami a kormányzástan és a közpolitika tárgykörében szervezett konferenciákkal és workshopokkal egészül ki. Mindez egyszerre mutatja a reflexív államtudomány és kormányzástan vibráló és vitákra készítő aktualitását és Tanszékünk téma iránti elkötelezettségét.